

13. Gebruik van de samengestelde naamwoordelijke elementen

Gebruik en functie van samengestelde naamwoordelijke elementen. ↑

Een groot aantal gebruikswijzen van elementen die een min of meer directe tegenhanger hebben in het Nederlands is vrij doorzichtig. Toch geven we een overzicht ook van te verwachten constructies. De keuze wordt niet bepaald door de eenvoud of complexiteit van de constructie maar eerder door de frequentie in het Bijbels Hebreeuws. Het gaat in dit gedeelte om de functie van de samenstellende delen van naamwoordelijke verbindingen. In de zin kunnen al deze verbindingen gebruikt waar ook een enkel nominaal element gebruikt kan worden.

Het lidwoord ↑

Het gebruik van het lidwoord vertoont grote overeenkomst met het gebruik van het bepaalde lidwoord in het Nederlands:

[1]	Gen. 1:1	הַשָּׁמַיִם	
		ha-	ššamayim
		de	hemel
		de hemel	

Een belangrijk verschil met het Nederlands is de afwezigheid van een equivalent van ons onbepaalde lidwoord, al wordt in enkele gevallen het telwoord één, אֶחָד, in deze functie gebruikt. Opvallend is dat het gebruik van het lidwoord in proza vrij regelmatig is en lijkt op het Nederlands, in poëzie echter sterk afwijkt en veel minder frequent wordt gebruikt. Vergelijk bij

voorbeeld:

[2]	1 Kon. 18:19	הַכַּרְמֶל
		ha- de
		kkarmel Karmel
		de Karmel
[3]	Jes. 33:9	בַּשָּׁן וְכַרְמֶל
		bāšān
		Basan
		wə- en
		karmel Karmel
		Basan en de Karmel
[4]	Dt. 1:7	הַלְּבָנוֹן
		ha- de
		lləbānōn Libanon
		de Libanon
[5]	Ps. 29:6	לְבָנוֹן
		ləbānōn Libanon
		de Libanon

Het interessant te noteren dat in het vers voorafgaand aan het laatste voorbeeld **הַלְבָּנוֹן**, met lidwoord, voorkomt. Het woord *ləbānōn* betekent eigenlijk: "witte" en de bergkam wordt vanwege de op de toppen veelal aanwezige sneeuw omschreven als "de witte", vergelijk bij ons "de Alpen" (ook met lidwoord), voor "de witten" (afgeleid van een Keltisch woord dat verwant is aan het latijnse *albus* 'wit').

Als in het Nederlands kunnen echte eigennamen niet worden voorzien van het lidwoord. Enkele woorden die in oorsprong eigennamen waren kunnen het lidwoord ook niet bij zich krijgen:

[6]	Gen. 1:2	תְּהוֹם
		təhōm
		de wereldoceaan

De naam van de 'wereldoceaan' is in oorsprong de eigennaam van een van de oermonsters. Tehom wordt meest in verband gebracht met de naam Tiamat, bekend uit mesopotamische mythen.

Lidwoord gebruikt als aanwijzend voornaamwoord. ↑

Het lidwoord heeft in oorsprong een aanwijzende betekenis gehad (zoals in het Nederlands ook "de" aan het aanwijzende "die" verwant is). Deze aanwijzende functie is vooral bij de woorden **יּוֹם**, **לַיְלָה**, **שָׁנָה** en **פַּעַם** bewaard gebleven:

[7]	Gen. 19:34	גַּם־הַלַּיְלָה
-----	------------	-----------------

gam	ha-	llaylā
ook	de	nacht
ook deze nacht		

Lidwoord gebruikt voor de aanroep (vocativus). ↑

Wanneer een persoon, of ook een begrip, wordt toegesproken, dan wordt vaak het lidwoord aan de of het toegesprokene toegevoegd, echter alleen dan wanneer in andere situaties een lidwoord ook gebruikt zou kunnen worden, dus niet voor eigennamen.

[8]	Zach. 3:8	שְׁמַע-נָא יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל						
		šəma ^c	nā	yəhōšua	ha-	kkohen	ha-	ggādōl
		luister	toch	Jehosjoea	de	priester	de	grote
		Luister toch, o Jehosjoea, hogepriester.						

Vergelijk ook:

[9]	Dt. 32:1	הָאָזְינוּ הַשָּׁמַיִם וְאִדְבַּרְהָ וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי-פִי										
		haʾāzīnū	ha-	ššamayim	wa-	ʾadabberā	wə-	tišma ^c	hā-	ʾareš	ʾimrē	ṗī
		luister	de	hemel(en)	en	ik zal spreken	en	hoor	de	aarde	woorden	mond

Luister, hemel, ik ga spreken, hoor, aarde, naar de woorden van mijn mond.

Dezelfde functie wordt echter ook wel zonder lidwoord uitgedrukt:

[10]	Job. 16:18	אָרֶץ אֶל־תִּכְסֵי דָמִי			
		ʿeṙeṣ	ʿal	təḵassī	dāmī
		aarde	niet	jij zult bedekken	mijn bloed
		Aarde, bedek toch mijn bloedsporen niet.			

Lidwoord gebruikt ter aanduiding van de overtreffende trap. ↑

Het Hebreeuws kent geen afwijkende vormen van het bijvoeglijk naamwoord ter aanduiding van de vergrotende en overtreffende trap bij bijvoeglijke naamwoorden. Een bijvoeglijk naamwoord voorafgegaan door het lidwoord kan deze functie vervullen, vergelijk:

[11]	Gen. 9:24	בְּנוֹ הַקָּטָן		
		bənō	ha-	qqāṭān
		zijn zoon	de	klein
		zijn jongste zoon.		

Lidwoord gebruikt als relativum. ↑

Een enkele maal wordt het lidwoord als een echt relativum gebruikt voor een werkwoordsvorm:

[12]	1 Kron. 26:28	וְכֹל הַהִקְדִּישׁ שְׁמוּאֵל				
		wə- en	kol alles	ha- ARTIKEL	hiqdiš hij zegende	šəmū'el Sjemoe'el
Alles wat Samuel geheiligd had.						

Bijzonderheden betreffende het gebruik van bijvoeglijke naamwoorden. ↑

Het is een opvallend verschijnsel dat het Hebreeuws naar verhouding weinig bijvoeglijke naamwoorden kent. Veel begrippen die wij met een bijvoeglijk naamwoord aanduiden beschrijft het Hebreeuws met behulp van een status constructus verbinding of een appositie, zie beneden.

Let erop dat de deelwoorden, afgeleid van werkwoorden, zeer regelmatig als bijvoeglijke naamwoorden gebruikt worden:

[13]	2 Sam. 9:8	הַכֶּלֶב הַמֵּת			
		ha- de	kkələb hond	ha- de	mmet overleden
de dode hond.					

Omdat de deelwoorden tegelijkertijd als werkwoorden kunnen fungeren kan een zo gebruikt deelwoord een lijdend voorwerp of voorzetsel voorwerp bij zich hebben:

[14]	Gen. 47:14	כָּל־הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם							
		kol	ha-	kkəṣēp̄	ha-	nnimṣā	bə-	ʿereṣ	miṣrayim
		alles	het	zilver	het	gevonden	in	land	Egypte
		al het zilver dat gevonden werd in het land Egypte.							

De relatieve deelwoord constructie. ↑

Het deelwoord dat, als in voorbeeld [15], functioneert op een wijze waar wij een relatieve zinnen kunnen gebruiken, heeft soms het lidwoord ook wanneer het eerste lid van de constructie niet bepaald is:

[15]	Jer. 27:3	בְּיַד מְלָאכִים הַבָּאִים יְרוּשָׁלַם					
		bə-	yad	mal'ākīm	ha-	bbā'im	yərūšalayim
		in	hand	boden	de	komenden	Jerusalem
		door middel van boden die naar Jerusalem gekomen waren.					

Enkele bijzonderheden betreffende het gebruik van bijstellingen. ↑

Een veel voorkomende constructie is een titel gevolgd door een persoonsnaam, of een persoonsnaam gevolgd door een titel of andere nadere aanduiding, vergelijk:

[16]	2 Sam 13:39	דָּוִד הַמֶּלֶךְ		
		däwid David	ha- de	mmēlek koning
		koning David.		
[17]	2 Sam 5:3	הַמֶּלֶךְ דָּוִד		
		ha- de	mmēlek koning	Dawid David
		koning David.		

Soms wordt de bijstelling gebruikt om een bepaalde eigenschap van het eerste lid van de constructie te omschrijven. Let erop dat er dan ook verbindingen kunnen voorkomen die vanuit een nederlands taalgevoel vreemd overkomen, bij voorbeeld:

[18]	Ex. 39:17	הַעֲבֹתֹת הַזָּהָב			
		há- de	°ābotot koorden	ha- het	zzáháb goud
		de gouden koorden.			

Meestal wordt om dergelijke begrippen uit te drukken een status constructus verbinding gebruikt, zie beneden.

Het gebruik van de status constructus verbinding. ↑

De belangrijkste functie van de status constructus verbinding is de aanduiding van de verbinding die wij in het Nedelands met het voorzetsel "van" omschrijven:

[19]	Gen. 24:23	בַּת־מִי	
		bat dochter	mī wie
		wiens dochter?	

Uit het voorbeeld blijkt dat ook een vraagwoord op kan treden als tweede lid van een status constructus verbinding. Als tweede lid kan ook een tweede status constructus verbinding optreden:

[20]	Neh. 8:1	סֵפֶר תּוֹרַת מֹשֶׁה		
		sefər boek	tōrat Tora	mošē Mozes
		het boek van de Tora van Mosje.		

De "van"-verbinding kan eigendom aanduiden, ook zoals in [20] geestelijk eigendom. Daarnaast zijn er verschillende andere mogelijkheden. Enkele noemen we.

a) datgene wat bezeten wordt is een bepaalde kwaliteit van de bezitter:

[21]	Ez. 18:20	צְדָקַת הַצְּדִיק		
		šidqat rechtvaardigheid	ha- de	ššaddīq rechtvaardige
		de rechtvaardigheid van de rechtvaardige.		

b) het tweede lid van de verbinding geeft de herkomst aan van wat in het eerste lid is aangeduid:

[22]	ii Kron. 24:6	מִשְׂאת מֹשֶׁה	
		maš'at belasting	mošē Mosje
		de door Mosje opgelegde belasting	

c) het tweede lid duidt het materiaal aan waar hetgeen in het eerste lid genoemd is van is gemaakt:

[23]	Ex. 20:24	מִזְבַּח אֲדָמָה	
		mizbah altaar	ʿādāmā aarde
		een altaar gemaakt van aarde	

d) het in het tweede lid genoemde kan naar de betekenis het lijdend voorwerp zijn van de handeling die in het eerste lid wordt

geïmpliceerd:

[24]	Spr. 20:2	אִימַת מֶלֶךְ	
		ʿēmat vrees	mēləḵ koning
		vrees voor de koning	

e) dit lijdend voorwerp dient als specificatie van het element genoemd in het eerste lid:

[25]	2 Sam. 5:11	חַרְשֵׁי עֵץ וְחַרְשֵׁי אֶבֶן			
		ḥārāšē bouwlieden	ʿeṣ hout	wə- en	ḥārāšē bouwlieden
					ʿēḇeṇ steen
		timmerlieden en steenhouwers.			

f) een ruimtelijke relatie tussen de beide delen van de status constructus verbinding:

[26]	Gen. 3:24	דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים		
		dereḵ weg	ʿeṣ boom	ha- het
				ḥayyīm leven
		de weg naar de boom des levens.		

g) aanduiding van een plaats die deel uitmaakt van een groter geheel:

[27]	1 Sam. 13:2	בְּגִבְעַת בְּנִימִין		
		bə-	gib ^c at	binyāmīn
		in	Gibea	Benjamin
		in Gibea in Benjamin		

h) het tweede element is een individu dat behoort tot de klasse genoemd in het eerste element:

[28]	Gen. 15:18	נְהַר־פְּרַת		
		nəhar	pərat	
		rivier	Eufraat	
		de rivier de Eufraat		

[29]	Gen. 41:45	עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם		
		^c al	ʿeṣeṣ	miṣṣrāyim
		over	land	Egypte
		over het land Egypte		

i) in uitdrukkingen van tijd:

[30]	Jer. 12:3	יום הַרְגָה	
		yōm dag	hăregā slachting
		een dag van slachting, (een slachting die een dag duurt)	

Logisch subject en object in een naamwoordelijke verbinding. ↑

Het tweede lid van een status constructus verbinding kan zowel het logische onderwerp als het logische lijdend voorwerp zijn van datgene wat in het eerste lid wordt uitgedrukt. Voorbeeld [24] dient in het verband waarin het voorkomt vertaald te worden als 'de vrees voor de koning', maar in een andere situatie zou het ook 'de angst van de koning' kunnen betekenen. Vergelijk:

[31]	Ez. 12:19	מַחֲמָס כָּל־הַיֹּשְׁבִים בָּהּ					
		me- vanwege	hămas geweldpleging	kol alles	ha- de	yyošəbīm wonenden	bāh erin
		vanwege de gewelddaden gepleegd door allen die er wonen.					
[32]	Ob. 1:10	מַחֲמָס אַחִיךָ					
		me- vanwege	hămas geweldpleging	ʾāhī-kā jouw broer			

vanwege de gewelddaden jouw broer aangedaan.

Het gebruik van verbindingen met aanwijzende voornaamwoorden. ↑

De aanwijzende voornaamwoorden hebben ongeveer dezelfde functie als die in het Nederlands. Let op het gebruik van de persoonlijke voornaamwoorden voor de derde persoon als aanwijzende voornaamwoorden voor wat verder weg gelegen is.

Het gebruik van de verbinding met persoonlijke voornaamwoorden. ↑

De verbinding van een naamwoord met een achtergevoegd persoonlijk voornaamwoord heeft over het algemeen dezelfde mogelijkheden in het gebruik als een status constructus verbinding. Dit betekent dat de vraag of men te doen heeft met een verbinding met een element dat het logisch onderwerp, dan wel het logisch lijdend voorwerp aangeeft, ook hier moet stellen. Uit de opmerking onder 10.2.1.3 blijkt dat bepaaldheid gebruikt kan worden om een bijvoeglijk naamwoord een functie toe te kennen waarvoor het Nederlands de overtreffende trap gebruikt. Ditzelfde verschijnsel komt ook voor waar de bepaaldheid voortkomt uit het gebruik van een achtergevoegd persoonlijk voornaamwoord.

[33]	Jona 3:5	מִגְדֹּלָם וְעַד־קִטְנֵם				
		mi- vanaf	ggədōlām hun grote	wə- en	^c ad tot	qəṭannām hun kleine
		van de grootste onder hen tot de minste onder hen.				

Het gebruik van de telwoorden. ↑

De telwoorden hebben in het Hebreeuws een functie die grotendeels overeenkomt met die van de telwoorden in het Nederlands. Let erop dat het telwoord voor één, **אֶחָד**, wanneer het voorafgegaan wordt door het lidwoord meestal één betekent, of wanneer zelfstandig gebruikt, de ene. Waar het zonder lidwoord voorkomt heeft het haast de betekenis van het nederlandse onbepaalde lidwoord, of betekent het iets sterker 'een zekere':

[34]	Richt. 13:2	אֶחָד אִישׁ	
		אִישׁ man	אֶחָד één
		een man / een zekere man.	